

NEMZETI TÁRSALKODÓ

September 13dik napján 1836.

ÚT AZ ÁSI TÖREDEK.

(1836. — Juniusban.)

Csonokosról (nem Csolnakosról: mert nem Csolnakról; hanem Chionok-nemzetségéről vette nevét) - hova testvérem látogatására mentem vala, időtöltésből, a' vidékbe két rövid kiutazást tevék. Első tekintetre nem látszik ezekben valami nagy, nevezetes; de eme' helyekkel esméretlenekre 's főként művészetek barátjaira nézve, nem fog egy rövid leírás felesleges lenni. Négy cikkre szaggatom e' kis töredéket: Vajdahunyadi vas-bányászat. — Várhely. — Ruskberg-Ruskicza. — Batiz. — Ezeket előre bocsátva, még megjegyzem, hogy ezen egész utazásomból is, csak a' nevezetesebb 's esméretlenebbnek vélt vonásokat — lehető rövidséggel érintendem — ily renddel:

V. hunyadi bányászat.

V. Hunyadról, váráról több leírások, festések léteznek 's esméretesebbek is, mint sem azokat ismételni kellene. Az is tudatik, hogy építőjéről, ama' híres magyar hős, hajdani erdélyi vajda, Hunyadi vagy Hollós Jánosról neveztetett-el; mint Bánfi-Hunyad, Bánfiakról. Eme' hunyadi-várban van e' bányászati kamarai főtiszt-

hatóság 's raktár. Többször, már ezelőtt meg-
jártam apróra ez egészet. Most figyelmemet, mint
újabb körülmények, magokra vonták: a' gyalá-
ri vaskő-bánya felett földszínén folyó vaskő-
hányat; hol, az ottani felügyelők 's öntapasz-
taltatom szerint, hajdoni római művelet rom-
jaira akadtak. Elmellőzve a' kasza-bányai regé-
nyes sziklás vidéket (melyről özvegy királynénk,
ő cs. kir. felsége helyesen mondá ott jártakor,
hogy az erdélyinek nincs szüksége regényes va-
don látása végett Tyrolba, vagy a' Helvetákhoz
utazni) a' bányász-helyek közt készült rakott 's
két oldalról többnyire egerfa-sorokkal (allee) dísz-
lő utak enyhés árnyakkal fogadják a' vándort.
Szembetűnő a' bányászati személynzet közt, a' nem
rég telepített württembergák feles száma is; kik
új szabályt adtak a' művészetnek. Így a' topli-
czai olvasztó-kemenczénél remek hármas fuvó-gé-
pely egy kerék 's több apróbb részletek 's egy
szélláda segedelmével rémitő orkánt lehel a' vul-
kános vesűv kebelébe; 's az előbbit háromszo-
rozó hőség olvadoztatja az ércz köveket és bő-
vebben ontja ki a' veres tüzfolyamat, melyből
már némi öntött vasszerek is készitetnek.

V á r h e l y .

Csonokosról alsó Szilváson átszállva, a' Hát-
szeg-vidékét felőlünk környező hegység tetejére ér-
ve — eme' kies kis vidék, mint egy elkülönözött
tartományocská terül el szép helységekkel, csinos
épületeivel, zöld ligetivel, tarkás bérceivel, 's
havasi apró folyóival a' szem előtt. Az erdélyi
hegyek királya, a' kárpátok egyik őrája,
már messziről mutogatja ősz homlokát 's itt he-
gyes csúcsu társai közül csonka fejét kiemelve.
talpig áll rémületes nagyságban az útas előtt,
ama' híres, metszett tetejéről oláhoson elnevezett
R e t y e z á t . Eme- két császárság atlási határ-

kövének mindég kőült hóval fedett legfelső csúcsán már rég ezelőtt járva, leírását a' Marosfőivel együtt, még akkor, a' bécsi Kedveskedőben bővebben kiadám; most hát csak egy ünnepélyes visszaemlékezéssel nyugtatám rajta komoly tekintetemet 's belejténk alsó Farkadinba; hol az avult természet jelenetein andalgott képzeitem az új izlés egy csinos művén tűntek-el. Hunyadmegyei főispán, mlgs. Nopcsa László úr nem pompás nagyságu, de a' birtokos szép izletére mutató, falusi lakja álla előttünk. A' csinos udvarház, jó idomzatu körépületeivel, az építészeti helyes rendszabályait képezi. Főbb tekintet — az épület félkörű alaphomloka, melynek hátán terülnek-el a' felvezető terjedelmes lépcsők. Meglepik főként a' művészet barátjait eme' homlok-
nak, többnyire a' várhelyi római romokból ki-
ásott, emberképű síratos, vas-lánczokkal össze-
foglalt faragott kövei. Innen, már délkor, a' haj-
dai római Dácia fővárossának romjain ábrán-
dozánk. Egy kis — kevés nemesekből — merő-
ben oláhokból álló csekély helység szalmás fede-
leivel szemétdombként fedezi itt amaz őskor ra-
gyogott pompáját. Történetileg nevezi ezt a' ma-
gyar Várhelynek; az oláh, sláv Gradis-
kából ma Grediske nek, Rómának, ama Dá-
cziákat meghodító Ulpus Trajanus császár emlé-
kéül, Ulpia Trajanája nyomta el itt, ama
Róma ostroma, híres dáki király, Sarmis által é-
pítetett 's nevééről és a' Gétákról Sarmise Ge-
tusának elnevezett dáki királyi fő lakvárost.
Komolyan tekint le az emberi nagyság fény e'
bús temetőjére amaz idők örje, a' Retyezát. Bá-
natos arcza, annyi századok hű tanuja, előnk-
be teremté a' múlt korok történeteit, képeit 's
bölcs fontolgatásba meríte. „Istenem! hősök,

nagyok, mennyi pompa, mennyi ragyogvány 's hány századok remekei hevernek lábaink alatt semmisülésbe eltűnve! Az ember, a' hős, a' nagy a' bölcs, a' fél-isten, néhány évekkel korlátolt aggodalmas pályája után, egy maroknyi hamuban, a' lények anyagi világából szinte kienyészve, elvesz egy komor örök feledésben! 's egy érzéktelen köszirt, egy Retyezát daczol korokon, eseteken 's mintegy védpaizs, öröklét övedzi vasos testét! Jobb sors juta-e hát, érzéktelen tartósságában, eme', tán a' teremtéssel egy idős 's tán a' világot túlélendő orjási hegynék; mintegy lelkes nemes teremtésnek 's a' művészet remekeinek!? — Nem — e' hálátlan andalgásból, kétes tünődés közül felrémmült valóm, a' Retyezát ormain felül, magasan csapongva — amaz oszlohatlanság országában lebegő lelkem mosolygva szánakodva tekintete-le, késő századok légablakain ált az enyészetbe visszaolvadt tömérdek köomladékokra — amaz öröklétből a' föld romjaira 's a' teremtő széke előtt hálásan ösméré-meg a' lelkes ember a' lélektelen testeken felülvalóságát! 's ismét Ulpia Trajana játékszínének (amphitheatrumának) kerekded romjain találám magamat. — Képzetben látók miként üle egy római hős szép hölgyével, egy gazdag polgár családjával, a' még gyepes alapjaiban kitetsző, külön páholyokban, 's a' színtéren miként küzdének a' heves bajnokok — színészek.

Innen tovább menve, a' romok közt, minden lépten, római téglák, faragott kövek ötlének szemünkbe. A' töredezett darabokon olvasók csonka neveit némely latinoknak. Gondolám: mekkora ember lehetett ez, maga korában! minő nagy császár vala amaz, kinek neve porlik eme' köven! 's ime, e' kő felül élé őket 's ez is enyészetre dülendő! Törekvénk az útszasorokat sza-

bályozni, de a' hálátlan maradék durva szelleme összeszövényezé útai házai gabonaföldjei kerítései-vel. Egy, nem rég kiásott pinczébe tekinték. A' törpe holtozat csak toroknak mutatá. Mondák hogy, egy, már csak vastag pokróczában létező hordó-bort találtak ott, melyből egy hálalos rabnak kostolóul adván, az újra kére az ó idők hasonlíthatlan nektárából. De hiszen ily felfedezések többször is történtek már. — Még egyszer tekinték a' nagy város temetőjén lengő búzakalászokra! még egyet sóhajtánk a' múlandóság romjai felett! 's az éppen szomszédos kis helységbe térünk-meg, beszélgetve eme' régi városok helyzetéről; melyet a' dák királyok birodalmok közepén, közép Dácia kulcsszögén, a' három Dáciák központján, a' rómaiak Moesiájok homlokán, keleti birtokaik szívéen, alapítának. Több házaknál csonka ember 's állat-képeket, latin íratu köveket 's egy helytt, egy kőkoporsónak al és feldarabjait szemlélők. Az ebben talált csontváz — kitudja kié! — a' gondtalan találó által szemetre hanyatott. — És már most érünk, útazásunk főczéljához (mert e' helyet ez előtt is többször látók már a' vidék egyéb érdekességeivel együtt, miket most nem célom leírni, némely részleteit már rég közzé tevén) a' rakkó — mozaik — alpadlázatokhoz.

Előbb, az újabban, nem rég találtat nézők-meg. Ezt nemes birtokosa, ama' másik birtokosnéjának eladá. Egy szalmás paraszt kunyhó mellett, egy rongyollott szalmaszín alatt, sinlik a' remekmű, egy négyszegű, mindenfelől harmadfél öl térű szoba alpadlatja, egy arasznyira lesüllyedve. Egyik szögén álló csonka falán, nem csak a' vakolás, de a' festés is áll, mi szerént a' szoba világos zöldre 's alja rózsaszín vonalakkal vala kifestve. A' padlat egyik oldala eső 's gond-

talanság miatt elromlott; más oldalon még igen eleven a' kövezet színe és merőben újat mutat. Az egész művet fellehet fogni, miszerént semmi képek, csak némi folyadékos cifrázatok tettek azt, mintegy nagy keszkenő szélein. Színe a' köveknek, csak fejér és sötét kék, nagyságok a' rakköveknek kis ostáblakoczkányi, négyszegre faragva. Négy szögén, négy, sötétkék kövekből rakott, vasmacska van képezve. Itt is sóhajtánk egyet a' nemzeti 's korszellemi tespedésen 's áltmenénk a' más útszában létező, régibb találatu padlazathoz.

Egyik főbb birtokosné udvarházának félig kiemelt falai állanak a' nemes telek közepén. Alapásással találtak reá eme' mesterműre. A' kezdett épületnek éppen közepén állva, egy pompaterem válhat vala belőle 's a' körszobákból be szép lesz, vala a' lelépítés a' hajdani dicsőség eme' remek osztályába! Most egy rosz deszka sátor fedezi. De még is nagy őrizet alatt áll e' ritka kincs. Alig férhetni hozzá. A' sövény útszakapujánál vasvilláson áll az oláh-cerberus 's csak a' több mértöldnyiről kinyert ajtóküls látására ereszti-le védfegyverét 's nyílik-meg amaz őskor palladiumához a' bemenet. Monda szerént ugyan itt is, mint az erősebb kincstároknál, vároknál is, van mód a' küls nélküli behatásra. Akarhogy, megtéve a' tövises utat — egy — két egyenlő osztályu hajdon két szobából állott terem padlázatján találja az ember magát, mely az előbbihez hasonlóul le van rokkanva, 's az egész a' jelen földszínen egy singnyivel alól áll. Az oldalfalak nem esmérhetők. A' két osztály, egy aranyu négyszögben, minden oldalról, mint egy három ölnyi teret foglal. Eső, gondatlanság ebben is a' kövek színén sokat rontott, változtatott. Mondják aranyozat is lett volna rajtok; minek ma nyoma sincs. Halvány-veres, kék, sárga, fejér

színek, kitetszőbbek. Nagyságok, faragások mint az előbbieké. Sok folyadékos vonatok, csillagok tarkázzák e' padlatot, 's noha ennek is egy része behorpadt, meghomlott a' két középben, két egész körben, ma is áll, két remek kép, illetőleg szinelve. Egyiken, életnagyságban, három aszszonykép, koronáson, görög római öltözetben van ábrázolva, minden írat nélkül. Másikan, hasonló nagyságban, három férjfi termet, siskason, görög római ruha paláttal, fegyverekkel. Mindhárom nevei hüvelyknyi nagyságu tiszta görög betűkkel látszanak olvashatólag, így az első öregebbnek talpánál Priamos; másodiknak ismét úgy Akhilleus; az utósónak feje felett, Diomedon. Ennyit e' padlázatokról, festészetileg, de már történetileg, kérdés: görög vagy római mű-e, ez utósó foként? Csudálkozni fog tán, az eddig többnyire római műnek hirdetett közvélemény e' kérdésen, és én bátran, bár nem csalahatatlanságig (mert e' képek emléke 's görög nyelv a' latinoknál is honos volt) dák királyok időszakára vénitem e' műt. 'S ime okaim: a' rómaiaknál önnyelvők divatozott, a' görög csak tudományi volt; az ott kiásott köveken, emlékeken is mind latin írat, hasonló betűkkel találtatott; ellenben tudjuk azt is, hogy a' dák királyoknál a' görög volt udvari nyelv; a' görögökkel szoros közlekedések is tudatik; minek tanuji valának, a' nem rég, azon vidékben talált Lisymakhos aranyak is, 's a' már érdeklött Sarmis dák király pénzein látható görög írat is, mit magam elkopva olvastam, így: armis sile, az az, Sarmis Basileus — Sarmis király. 'S a' mivel görögök ily műve, miért ne maradhat vala ön vagy kitanított dák kezekben ált a' dák fővárosban? — Ennyit csak véleményül, tovább nem vitatom.

Ebédünk felett a' látottakról beszélgetve, mon-

dok: Ha e' régiség kincse műveltebb külföld birtokában lenne, be szebb lenne sorsa! kár, hogy a' nemzet ezeket tán szunyadozása, vagy alkotmányi rendszere miatt, közérdeküvé, nemzetivé nem teheti! Mert nagy kincs ez, nem csak régiségére, de drágaságára nézve is. Mennyit fizetünk csak egy kis rakkő — mozaik — darabért!? 'S egy csak rakfa — párkét — padlázatért is! — Ha birtokosa minden néző előtt kitárná, mit kár nélkül lehetne tenni, vagy egy biztos helybeli kulcsos által, vagy zárt ajtóval ugyan, de rostélyos, minden oldalról belátható nyílt és szabad ablakok segédelmével; 's melléje egy alkalmas vendéglőt szerkezve, valyon nem hajtana még hasznot is? Így az utazó, vagy készüllettel menjen oda, vagy ott esmérősének kell lenni, vagy, 's tán minden esetre kénszeregni fog ott. Sok idegen utazók csak nagy bajjal láthaták az árva kincseket; sokan, meszsi földről jöve, mint közelebb is történt és csupán e' végett; ingyen fáradtak, 's bosszankodva, sohajtozva, mit az ottani lakósok is viszhangzának, haza tértek. 'S jól és illőleg van-e ez így?! 's hogy így ügyelve, néhány év mulva nem lesz többé e' kincse a' hazának! ítélje el a' nemzeti becsület.

Délután tovább indulva, egy pár óra alatt V a s k a p u h o z érünk. Egészen más vala képzetünk eddig e' helyről. Birodalmi határszéli népesebb őrhelynek véltük, de az oláhországi bejáró út, vámhely, nem itt hanem félnapi járófölddel tovább, a' temesi bánságból, Ohábanál térül-be. Imitt, csak inkább az út bátorságosításáért felállított őrhely van egyetlen egy kis boronafa 's deszka fedelű házikóval; hol rendszerént egy káprál, nyolcz oláh határőr ezredbeli katonákkal áll őrt, kik hónaponként változnak. Helyzete, két nem rendkívüli nagy hegyek közti törpébb magosságon álló szoros lévén, kaput képez. Monda

szerént: ama' régibb török beütések ellen e' szor-
 ros, valóságos vaskapuvál is (mert a' szűk hegy
 szoros kétoldali hegyeivel különben elég erősség)
 el vala zárva 's megerősítve. Innen, ezekből kel-
 lene hát következtetni nevezetét, 's ha régibb,
 időkre visszük is fel, csak ezekhez szabjuk, e-
 redetét. Innen, a' keleti nyíláson Erdély, a' nyug-
 gotin a' temesi bánság felé tekint-le az ember;
 's lejtve, a' szélyel szort merőben deszka fedő-
 lü, borona házakkól álló hosszú Bukova, majd
 alább, a' fűrészmalomokkal tele hasonló Bóú-
 czár (mely nevezetét a' Boücz, ökröcskéről,
 némelyek szerént, kis havasi folyójától cserélve-
 vette) 's még alábbacska Márga, latin mar-
 go, oláh márzsine, szél-szókból eredített, fa-
 lukon ált, Erdélyből-ki a' temesi bánságba lép
 az utazó. Márga helységben, az országos út
 mellett felállított egy fekete tábla figyelmezteti az
 embert hogy ott már a' bánságban van, kírve
 Erdély hunyadi megyéjéből; és hogy ott kez-
 dődnek a' határór oláh ezerednek lakjaik, tudó-
 dósítván egyszersmind az ezred 's század számai-
 ról. Öröm tele lép-fel itt az utazó a' bánsági de-
 rék rakott utra. Mint egy a' Regulus szegelt hor-
 dójának kinjai közül kiszabadult roncsolt test, a'
 szabadban, oly enyhelyre talál itt, az erdélyi
 csinálatlan út köveiről lezökkent vándor, mert
 még Hátszeg vidékén, az elkopott római úton
 is, de főként vaskapun túl, kőről kőre esve em-
 ber, marha, szelér nagy romlásnak vannak ki-
 téve. Van ugyan vaskapunál egy kevés igazítás,
 mint mondák a' ruszbergi mostani tulajdonosok
 közbevetésekkel, kik az egész útigazítási vállalat-
 hoz valának járulandók; de kik ráuntságból be-
 le hagyva ugyan, tán újból e' célra, a' megyei
 tisztséggel egyesülendők. Bosszankodva rázódik
 az utazó a' szép síkságon, az utban heverő kö-

veken; ott, hol az útat, önmagából meglehetne könnyen igazítani kirakni; 's hol a' javítás, ha nem is építve, bár rontva kihányva az utból a' sok köveket, megtörténhetnék könnyeden. Örül a' szomszéd magyar honi 's aggodik az erdélyi, midőn a' hánsági szép úton látja magát, melyet két oldalról terjedt vadgesztenye többnyire gyümölcsös csereshye fák sorai, néhol pompás tágasságban kísérnek, árnyaznak, oly gondosan, hogy minden kiveszett fa helyett, tüstént más fiatal plántáltatik. 'S ki teszi-e hájos müt?! a' durva oláh ezred népe, jobban mondva: művelt idegen tisztjei tétetik, néhol a' megyei tiszthatóságokkal egyetértőleg. Ily édeni lugosok közt éri-el az ember, az első katona falut Voislóvát, melynek már tömötsége, útszai sorai rendszabályozottabbak. E' slávszabásu helység névre több lengyel, Jarisló, Stanisló, Jarislóv, Stanislóv, nevek ötlének eszembe. A' név 's nép törzskösiségről ábrándozám, 's egy sláv Voislón, vagy oláh magyaroson, egy valami Voisnak híres lován játszék képzetem, 's im im ismét egy fekete tábla az ezred 's század számaival; 's né egy fekete kar mellette, nagy fejér betűkkel jobbra mutatra, némán kiáltja: út Ruskberg felé. A' magyar komoran olvassa e' német szókat ott! de hiszen ott a' lakosok német-oláhok még most. Egy mély völgyen, hasonló szép úton, tömérdek erdős hegyek közt be, vagy inkább, de észre vehetlen hágással fel érünk másnap kilencz órakor, második főczélunkhoz, 's előttünk álla Ruskberg. (Végzete következik.)

A' G Ő Z D I C S É R E T E.

Már az is magában egy dicsérete a' gőznek, hogy a' gőznek dicséretéről írni lehet. — A' ki

száz, sőt csak 40 esztendőök előtt egy kiseded irományának (a' milyen ez is) ezen feljül irást adta volna, kikaczagtatott volna. De akkor ugyan mit is lehetett volna mondani a' gőz dicséretére? Nem egyebet, hanem csak azt, hogy e' jelentemeg, midőn a' víz forrani kezdett. — Mint egy embert, a' kinek gonosz lelki esmerete vagyon, úgy távoztatták akkor ezt, és ha valakit nem egyenesen bolondnak akartak nevezni: hitvány gőznek rossz párának nevezték. Egy szóval: a' gőz akkor nem volt egyéb, hanem csak gőz-páramajd semmi!

Mi pedig a' gőz most? a' világ lelke, a' gazdagság emelő rudja, az életnek rugó ereje, az elemeknek uralkodója, a' mindenségnek királya: — ő már ló is, szekér is, olyan mint a' doctor Faust varázs köpenyége, mint a' regés világnak szárnyas sárkánya, segéd napszámosa minden kézmivéseknek, vigasztalója az igen gazdagoknak, reménye az utazás kedvellőknek: művész és orvos, szolgálja a' békességnek és harcznak. 'S valyon mivé nem fog még lenni? —

A' gőz által az utak rövidebbek, az utazás veszedelmelenebb. — Mintegy 15 esztendővel ez előtt egy utazás Frankfurtról Londonig egy olyan próbatétel volt, melyhez némelyek különös innepélyes czérémoniókkal készültek, 's barátjaiktól, atyafiaiktól végképpen bucsut vettek. Vigyázva kerülni kellett akkor a' Bingerloch nevü veszedelmes helyet a' Rhenuson, vagy örvények, vagy vízcsekélységek hol halállal, hol nyomorusággal fenyegetöztek, és ha az ember 8 — 10 napok mulva bántatlan maradvá Rotterdámba vagy Amsterdámba megérkezett: még a' tengeri utat ki kellett állani, a' mely ellenkező szelekkel 8 — 14 napig tartott. — A' Temse torlatjához a' révészek, mint valami ehezett hol-

lók, úgy érkeztek-meg, és ha szerencsések voltak: 4—5 napi menet után vehették szempont-ra Londont. — Egy ilyen útazás, hasonló körülmények között tarthatott négy, sőt néha hat hétig. — Most harmad nap alatt onnan Londonba utaznak. — Egy ilyen út került akkor 120—160 forintokba; — most a' szegény is Frankfurtból Londonba érhet 55 forintokkal. —

De gondoljunk-meg egy gőzhajót! Azt hiszük-e, hogy az az erő, mely a' kerekeket hajtja, csak egyedül volna azon csuda, melyet a' gőz benne végbe viszen? — Az egész erőmiv, melyet láttok, egy kiruházott leánya a' gőznek! A' hajó, úgy szölván, egészen a' gőz által teremtetett. — Gőzgépelylyel szövett a' vitorla, azzal tekertetett a' hajó kötél, azzal kovácsoltattott a' vasmacska, öntetett a' réz, olvasztatott az ón, készitetett és simittatott a' mahagoni fa, varrattak és nyomattak a' szőnyegek. Azon üvegecske rumot (pálinka neme) mely titeket a' hajón erősítget, a' gőznek köszönhetitek. —

A' mit tehát a' hajón láthattok, a' gőz mindenhatóságáról bizonyít. — Nézzétek 's gondoljátok-meg amott amaz ángolt. — A' kalap, mely fejen van, a' gőz munkája. — A' gőz szötte a' nyakravalóját, ingét, és nadrágát; e' varta csizmáját, e' kötötte strimflijét. — Né amaz ánglusnő! az ő pókhálói szövethoz hasonló köntöse — nyakkendője, szalmakalapja, kesztyüi, papucsai, kalapvirágjai, a' fésűje, mely hajfürtjeit öszve tartja, nap ellenzője, minden minden a' gőz szüleménye; sőt talán még az a' kevés pirosság is, mely az ő éltes orcáját szinesíti. —

Menjetek Anglia partjaira, az hol a' gőz a' legalacsonyabb kunyhókba is már utat kapott magának. Ama' palánk kerítés, ama' kicsin udvar körül, ben a' szántóvetői szerszámok, egy szóval,

minden a' mit láttok, gőz által segített a' miv-
forma lételre. — Amott egy ház van épülő félben,
a' gőz segít a' gerendákat fűrészelni, a' köveket
metszeni, a' meszet elkészíteni, és a' deszkákat
gyalulni. — A' háztetői vitorlától fogva le a' kony-
háig, vagy pinczéig minden a' gőz munkája. —
Gőz által üttetik-le az ökör, mely nekik a' jó
sültet adja, a' kolbász, melyet jó ízűen fálnak,
gőz által vagdaltatik, 's készítetik, valamint a'
szép fehér kenyér is, mely a' mellé tétetik, ha-
sonlólag a' jó ízű pityoka, ez az ottani enyhi-
tője a' szegénynek, és gazdagnak, ez a' közön-
séges szer ama' leggonoszabb nyavalya az éhség
ellen. —

Egy németnek Londonbóli leveléből ezen
tárgyról még ennyit: minden, a' mit mathema-
tikai kapcsolat, mesterségi tehetőség, és mecha-
nikai erő, mint nagyot és felségest szülhetnek,
Angliában a' legszélső végrehajtásban találhatik.
A' találmányos észnek itt semmi megállító cél
nincs kitzúve, minthogy a' pénz, és vállalati 's pró-
batételi erők nagy bővségben léteznek, hogy min-
den új ideát életre hívjanak. — A' tengeri dol-
gokra és az emberiségre nézve oly fontos talál-
mány, t. i. hermetice bezárt és levegővel töltött
csők által, melyek a' hajót körül veszik, ezt a'
sülyedéstől megmenteni, ha szinte már vízzel teli
van is, több hajókon a' portsmouthi kikötőben
használtatott, miután sok próbatételek annak jó-
ságát eléggé hitelesítették. — Ha meggondoljuk,
hogy némely esztendőkből 4 — 500 hajók elvesz-
nek: ezen találmányt a' tengeri álladalomra néz-
ve legfontosabbnak nézhetjük. Az a' sokféleség,
melylyel a' gőz a' méchanika minden ágaiban elé-
fordul, rövid idő alatt a' hadfolytatás módjában
is egy revoluziot fog létre hozni, és a' talál-
mányok, melyek itt a' Perkin gőz ágyujával

naponként mutattatnak, mely képes egy órában 25,000 golyóbist kiönteni, eléggé jelengetik, hogy a' hadak oly formában, mint eddig viseltettek, ezután lehetetlenek leendenek. De a' mi még több egy bájos katona tiszt, a' ki jelenleg itt van, még egy más erőt talált-fel, mely a' gőz erejét a' hajók és szekerek hajtásában feljül fogja mulni. Az angol kormány, úgy látszik, egész figyelmét fordítja ezen új ideára, és angol ingenieurek vettek parancsot erre nézve próbatételeket intézni és végre hajtani.

K. J.

AZ 1812diki CONSTITUTIO.

Mivel ezen országalkotmány már az utóbbi eseteknél fogva Spanyolországnak ideig óráig alaptörvényévé vált, és némely olvasóink hihetőség tartalmát vagy közelebbről nem ismerik, vagy megfelejkeztek róla, czélszerűnek találók némi ismertetését közleni ezen oly gyakran szóban forgó constitutionak. Kútfőnk az „Allgemeine Zeitung“, mely alaprajzát a' „Timesből“ kölcsönözté. Leglényegesb határozatai a' következők: „Ezen alkotmány azon nyilatkozást veszi alapjául, hogy Spanyolország a' nép sajátja és nem valamely család örökös jószágá. Az ország küldöttei közvetett ugyan, de némüleg általános népválasztás által neveztetnek-ki, minthogy minden polgárok a' kerületeikben eredeti választás által választókat, ezek ismét más választókat szavaznak, a' másodrendü választók végre mindenik megye fővárosában összegyűlnek és a' cortes tagjait választják. A' cortes minden éven összegyűl mart. elsőjén, nem várva királyi meghívást. Ülésök há-

rom hónapig tart 's még egy hónappal, ha a' küldöttek két harmada úgy kívánja megtoldat-
hatik. Minden két évben új választás esik. A' cor-
tes kinyitásakor ör nélkül kell a' felségnek meg-
jelenni. Egy küldöttnek sem szabad a' kormány-
tól jutalmazást, tisztséget vagy nyugpénzt elfo-
gadni. A' felség az országtanács megegyezése nél-
kül törvényjavallattól az elfogadást meg nem ta-
gadhatja, háborut nem izenhet, békét nem köt-
het, frigyeken nem alkudozhatik, 's ha az ország-
tanácsban egy hely megürül, a' cortes ajánol há-
rom nevet, melyek közül egyet az ürült hely pótlás-
ára választania kell. A' cortesgyűlés csak egy
kamarából áll. Ezen egy, kamarai rendszer el-
len így szól a' Times nevezetesen azt a' kifogást tet-
ték, hogy a' törvényadói rendszabásoknak nem
enged elég érett megfontolást; de a' spanyol con-
stitutio egy határozatot foglal magába, melynek;
a' mint látszék, arra kell szolgálnia hogy a' cor-
tesi vitatásoknak megfontolást és érettséget esz-
közöljön. A' felség a' törvénytől helybehagyását
nem vonhatja-meg csupasz veto által, hanem o-
kokkal kell ezt támogatnia. Ha okait 30 nap a-
latt bé nem adja, halgatása az elfogadással egyet
ér. A' félrevetett rendszabást a' közelebbi ülésben *) ismét indítványba lehet hozni; 's ha ily
módon harmad izben is elfogadja a' gyűlés, a'
felség elfogadása nélkül is törvényerőt nyer. Mi-
vel minden két éven új választás esik, látnivaló,
hogy egy három izben átment rendszabást két kü-
lönböző cortesgyűlés határozand-meg. Az alkot-
mányi oklevél nincs kezünknel, de úgy tetszik,
oly határozat is van benne, minélfogva a' con-
stitutio újra átnézése és javítása bizonyos időszak,

*) Meg kell jegyezni, hogy az ülés, külső országgyűlési nyelven, az egész országgyűlése folyamát jelenti, kinyitásától bérekesztéséig.

hét vagy tíz év múlva, megengedtetik. Ha jól emlékezünk 1820ban és 1823ban sokat vitatkoztak, valyon azt az időszakot, mely a' constitutio félretétele óta Ferdinánd által, eltölt, felkelljen-e venni ama' határozat tekintetében. Az akkori constitutio baráti magukat a' javításokra nagyon hajlandóknak mutaták, de a' két kamara behozásának, melyet XVIII. Lajos hatalmasan pártolt, ellene szegtek, mivel a' mint mondák, e' szükségtelen és kevésbé foganatos, mint az egy kamarai rendszer. A' spanyolok állítják hogy ez a' constitutio teljességgel nem francia előképek majmolása, hanem hajdani spanyol törvényeken alapult."

Történeteire nézve még következőket ragaszt hozzá az Allg. Zeit. „Ferdinánd mielőtt (Nápoleon által királyiszékétől megfosztatva) Franciaországba elútazék, meghatalmazá a' nevében összeszerkeztetett igazgatóságot a' régi cortes egybehívására. Ezt használva a' felkelői junta, mdőn a' nemzet bizodal-mát elveszté, Wellesley és Romana márkgrófok un-szolására oct. 28ikán 1809ben a' cortest összehívá. Minden plebania egy egy választót nevezeki, s ezek minden 50,000 lélekre egy küldöttet, kikhez még mindenik megyei juntától egy követ és mindazon városoktól, kik 1789en hasonló joggal éltek, egy egy küldött járula. A' választások a' francziák közepette estek-meg's a' 182 tagból álló cortesgyűlés sept. 24-kén kinyittaték. Ez adá Spanyolországnak az 1812-ben mart. 18kán költ emlékezetes constitutiót, mely ugyan a' népet souverainné levé's a' királyt elnökké leszállítá, de Wellington által Madridban kihirdette-tett és Oroszországtól a' weliki luki-i egyezésben világoson, a' többi szövetségeseiktől pedig halgatással elismertetett. Azutáni két ízbeli megbuktatása u. m. Ferdinánd által 1814ben és a' francziák benyomulá-sa által 1823ban frisebb emlékezetben van."